

Klímaváltozás és szükséglettolerancia¹

Absztrakt

A tanulmány az éghajlati válságot a szükségletek szemszögéből értelmezi: a válság egyrészt a szükségleteket kielégítő anyagi rendszerek (energia, élelmiszer, mobilitás, termelés) kibocsátást generáló logikája, másrészt az előbbi rendszerekre adott éghajlati hatások válasza, amely aláássa a vízhez, élelmiszerhez, egészségügyi ellátáshoz, lakhatáshoz és a mentális jóléthez való hozzáférést. A szükségletek pluralista jellegűek: a „méltányos minimumot” nem lehet más javakkal helyettesíteni; ezért a klímapolitika erkölcsi küszöbértéke az alapvető szükségletek védelme. Ugyanakkor a szükséglet fogalma politikailag manipulálható: a növekedés, a luxusfogyasztás vagy a kibocsátásintenzív biztonság „szükségletté” alakítható. A kulcsfogalom a szükséglettolerancia: intézményes és méltányos visszavonulás a magas kibocsátású kényelmi normáktól, kompenzációval és infrastrukturális változtatásokkal. A következményes felelősség kriminológiai keretrendszere a diffúz, mégis előrelátható károkhoz illeszkedik: a felelősség megosztása a kibocsátás, a képesség, a haszon és az ellenőrzés szerint; különös tekintettel a luxuskibocsátás és a késleltetési rendszerek elszámoltathatóságára. Ez a dolgozat a kritikai és zöldkriminológiához járul hozzá azáltal, hogy az éghajlatváltozást az intézményesített károkozás egyik formájaként fogalmazza meg, ahol a felelősség a szükségletek irányításából, a késedelem normalizálásából és a nélkülözés egyenlőtlen tolerálásából fakad.

Kulcsszavak: *klímakriminológia, szükséglettolerancia, következményfelelősség, klímabiztonság-paradoxon, zöldkriminológia és elszámoltathatóság*

Abstract

Climate change and needs tolerance

The study interprets the climate crisis from the perspective of needs: the crisis is both the emissions-generating logic of the material systems that satisfy needs (energy, food, mobility, production) and the feedback of climate impacts that destroy access to water, food, health, housing, and mental well-being. Needs are pluralistic: the “fair minimum” cannot be replaced by other goods; therefore, the moral thresh-

* Dr. Irk Ferenc, emeritus kutató, OKRI. ORCID: 0009-0000-9845-2344.

¹ A szerző a tanulmány elkészítéséhez a következő mesterségesintelligencia-programokat vette igénybe: Eliquis Pro, Perplexity, Google Scholar, Scientific Scholar, ChatGPT5.2., Google Gemini 3.

hold of climate policy is the protection of basic needs. At the same time, the concept of need is politically manipulable: growth, luxury consumption, or emission-intensive security can be turned into 'needs'. The key concept is need tolerance: institutional and equitable withdrawal from high-emission comfort standards, with compensation and infrastructural changes. The criminological framework of consequential responsibility fits diffuse yet foreseeable damages: responsibility is shared according to emissions, capacity, benefit, and control, with particular regard to the accountability of luxury emissions and delay systems. This paper contributes to critical and green criminology by framing climate change as a form of institutionalized harm, where responsibility stems from the management of needs, the normalization of delay, and the unequal tolerance of deprivation.

Keywords: *climate criminology, need tolerance, consequential responsibility, climate–security paradox, green criminology and accountability*

A bűnelkövetés szükségletkielégítés.

Szabó András akadémikus

Bevezető

A klímaválság a XXI. század harmadik évtizedére nemcsak környezeti, hanem intézményi, elosztási és biztonságpolitikai krízissé vált: az éghajlati destabilizáció egyszerre roncsolja az életfenntartás infrastrukturális feltételeit, növeli a társadalmi sérülékenységet, és olyan konfliktusos „szükségletversenyt” gerjeszt, amelyben a rövid távú stabilitásigények gyakran felülírják a hosszú távú klímacélokat. E dinamika különösen jelentős, mert a kár nem pusztán „mellékhatás”, hanem előre látható és strukturálisan termelt következmény: a társadalmi rend fenntartása érdekében megszervezett szükségletkielégítési módok – energia-, mobilitási, fogyasztási és biztonsági rendszerek – maguk is kárt okozó struktúrákká válhatnak.

A klímaválság egyedülálló kihívást jelent a kortárs politikai és jogi rendszerek számára: az éghajlati destabilizáció már nem csupán környezeti anomália, hanem az emberi civilizáció alapvető működését és biztonságát fenyegető rendszerszintű kockázat. E válság egyedi jellemzőire reagálva a szakirodalom egyre gyakrabban fordul az *alapvető szükségletek* fogalmához (MEYER – PÖLZLER, 2022; GOUGH, 2017). A szükségletek koncepciója azért vonzó, mert erkölcsi sürgőssége és látszólagos objektivitása alkalmassá teszi arra, hogy – átívelve a generációk és régiók közötti megosztottságokon – az elosztó igazságosság valutájaként működjön.

A kriminológiai diskurzusban a környezeti ártalmak vizsgálata ezért már nem áll meg a jogsértések leírásánál; egyre inkább a szükségletek kielégítésének módjai és az abból fakadó *globális felelősség* felé fordul. Jelen tanulmány célja annak feltárása, miként járulnak hozzá az emberi szükségletek – köztük a legújabb biztonságpolitikai igények – a klímahelyzet eszkalációjához, és milyen etikai, illetve jogi felelősség terheli a különböző társadalmi szereplőket. A kutatás központi tézise szerint a klímaválság megoldása nem csupán technológiai kérdés, hanem a politikai hatalom által definiált szükségletek radikális újrágondolását és a „szükséglettolerancia” társadalmi beágyazását igényli.

A klímaválságra adott normatív válaszokban az „alapvető szükségletek” fogalma kiemelt vonzerővel bír: erkölcsi sürgősséget sugall, látszólag objektív küszöböket ígér, és igazságossági mérceként alkalmasnak tűnik a generációk és régiók közötti megosztottság áthidalására. Ugyanakkor épp e vonzerő takar el egy kulcstényt: a szükségletek nem „természetes adottságként”, hanem politikai döntések és intézményi pályák eredményeként jelennek meg. *George Boss* (2024) amellett érvel, hogy a klímapolitika szükségletalapú megközelítései akkor válnak elégtelenné, ha nem kezelik a szükségletek mögötti politikát (mely szükségletek válnak elismertté), a szükségletek specifikációjának konfliktusait (mit tekintünk elégségesnek), és a szükségletek „követésének” politikáját (mely intézmények viszik át a normát a gyakorlatba).

A tanulmány célja annak bemutatása, hogy 1) a szükségletek fogalma miként strukturálható a klímaválság kontextusában; 2) a szükségletkielégítés domináns modelljei hogyan járulnak hozzá a kibocsátásokhoz és a károkhöz; 3) miért válik a szükséglettolerancia – azaz a magas kibocsátású kényelem és többlet korlátozásának társadalmi elfogadottsága – kulcsfogalommmá; valamint 4) milyen következmény-felelősségi keretrendszerek használhatók az éghajlati károk keletkezésének, fenntartásának és késleltetett kezelésének kriminológiai leírására².

A szükségletek fogalma és csoportosítása

Az alapvető szükségletek fogalma nem pusztán egy leíró kategória, hanem számos normatív követelményt támaszt velünk szemben. *Boss* (2024) arra hívja fel a figyelmet, hogy az emberi jóllét hedonikus elméleteivel ellentétben, amelyek hajlamosak azt feltételezni, hogy a jóllét valamennyi különböző forrása egyetlen, egységes skálán helyezhető el, az alapvető szükségletekről szóló el-

² A klímaválság speciális felelősségi kérdéseivel részletesen egy másik tanulmányban foglalkozom (IRK, 2026).

méletek többnyire pluralista jellegűek. A különböző alapvető szükségletek kielégítése minőségileg eltérő megoldásokat igényel, amelyek sem nem helyettesíthetők, sem nem összehasonlíthatók: a megfelelő lakhatás hiányát például nem lehet „pótolni” több kalória fogyasztásával. A szükségleteken alapuló megközelítések ezért azt sugallják, hogy minden alapvető szükséglethez tartozik egy megfelelőségi szint; hogy a szükségleteken alapuló igazságosság követelményei megkövetelik e megfelelőségi szint külön-külön történő elérését minden alapvető szükséglet esetében; hogy ennek elmulasztása erkölcsi tragédiát jelent; és hogy nincs mód arra, hogy észszerűen összehasonlítsuk a különböző erkölcsi tragédiákat a különböző típusú kielégítetlen szükségletek között (BRAND-CORREA – STEINBERGER, 2017: 47; NUSSBAUM, 2000: 81; O’NEILL, 2011: 30–34).

Eközben a szükséglet fogalma poliszém (többjelentésű): a társadalmi-politikai és etikai szakirodalom az értelmezés tucatnyi rétegét különbözteti meg, a biológiai minimumtól az intézményesen garantált társadalmi részvételig (DEAN, 2020). Jelen tanulmány az úgynevezett „alapvető” szükségletekre összpontosít, amelyeket a súlyos kár elkerülése nélkülözhetetlen előfeltételeiként értelmezzünk. A kár ebben a keretben a minimálisan tisztességes emberi élet lehetőségének elvesztését jelenti (DOYAL – GOUGH, 1991), vagyis az alapvető szükségletek nem pusztán preferenciák vagy életstílus-igények, hanem olyan feltételek, amelyek hiányában a személy elemi cselekvőképessége, egészsége és társadalmi részvétele sérül.

A „Mi szükséges az élethez?” kérdés azonban nem elegendő a klímaválság elemzéséhez; mellette a „Mit kell a társadalomnak biztosítania és milyen anyagi és energetikai költséggel?” kérdés is kulcsfontosságúvá válik. Nem csak arról van szó, hogy mely áruk és szolgáltatások képezik az emberi élet fenntarthatóságának részét, hanem arról is, hogy a modern társadalmak milyen infrastruktúrákat, termelési rendszereket és elosztási mechanizmusokat használnak a szükségletkielégítés feltételeinek megteremtésére, és milyen éghajlati hatásai vannak ennek. A klímaválság ebből a nézőpontból kettős kihívást jelent: egyrészt a szükségletkielégítés anyagi rendszere – energia, élelmiszer, lakhatás, mobilitás – kibocsátásokat termel; másrészt maga a klímaváltozás is tönkretesz ezekhez a szükségletekhez való hozzáférést (víz-, élelmiszer- és egészségbiztonság; lakhatás; infrastruktúra-stabilitás). Emiatt a *szükségletek fogalma a klímaválságban egyszerre normatív küszöb* (amit nem szabad aláásni) és *empirikus probléma* (mely rendszerek termelik a kárt).

A klímapolitika számára ezért hasznos egy *háromszintű szükségletpolitika*, amely egyszerre teszi láthatóvá a szükségletek erkölcsi prioritását és társadalmi-infrastrukturális beágyazottságát. Az *első szintet az alapvető szükségletek* jelentik:

túlélés, egészség, lakhatás minimális feltételei, ivóvíz és alapvető mobilitás. Ezek erkölcsi elsőbbséget élveznek, és a kibocsátáscsökkentés nem járhat kielégítésük aláásával. Ebben az értelemben az alapvető szükségletek védelme a klímamérséklés és az alkalmazkodás minimális igazságossági feltétele. A *második* szint a *társadalmifunkció-szükségletek* köre: azok az igények, amelyeket a modern intézményi környezet „szükségletté” emel – például az autóhasználat bizonyos településszerkezetekben. Ezek nem pusztán preferenciák, hanem útfüggő infrastruktúrák és munkaerő-piaci kényszerek következményei; átalakításuk közpolitikai beavatkozást igényel, nem pusztán morális felszólítást (Boss, 2024). A klímaválság kontextusában e kategória különösen konfliktusos, mert egyszerre mutatja meg a „választások” korlátozottságát és a kibocsátások intézményes beágyazottságát. A *harmadik* szintet a *többlet- és luxusigények* alkotják: a státuszfogyasztás, a gyors csereciklusok és a magas emissziójú kényelmi normák. Ezek korlátozása a klímamérséklés egyik legnagyobb potenciálja, és egyben a legnagyobb társadalmi konfliktusforrás, mert közvetlenül érinti a fogyasztás normáit, a társadalmi presztízs logikáit és a politikai legitimitációt.

A szükségleteken alapuló megközelítések előnyei azonban csak akkor aknázhatók ki, ha *megfelelően foglalkozunk a szükségleteinket övező politikával*. Ennek elmulasztása aláássa azt az állítást, hogy a szükségletek vitathatatlan, pártatlan alapot jelentenek a klímaváltozás elleni fellépéshez. Boss szerint valamilyen politikai mechanizmus nélkül, amely értékeli és ténylegesen korlátozza a ránk nehezedő igényeket, ezek az igények azzal fenyegetnek, hogy kicsúsznak az irányítás alól; így a szükségleteken alapuló megközelítések távolról sem tűnnek szerénynek. Ráadásul egy ilyen mechanizmusra szükség lesz ahhoz is, hogy észszerűen tudjuk stabilizálni és előrevetíteni a szükségletek felmérését, mint a generációk közötti és generációkon belüli elosztási igazságosság alapját (Boss, 2024).

E tipológia *kriminológiai relevanciája* abban áll, hogy segít elválasztani a kár-elkerülési minimumot a kártermelő többlettől. A zöldkriminológia hagyományában a „bűncselekmény” fogalma nem korlátozható jogsértésekre: a rendszerszinten előidézett, előre látható és tömeges károk – különösen akkor, ha azokat tudás, befolyás és alternatívák birtokában tartják fenn – igazolják a felelősség kiterjesztését a „káros normalitásokra” is.

Szükségletkielégítés és klímaváltozás

Ebben a részben először azt vizsgáljuk, hogy a klímaválság mélyülésével *mely alapvető emberi szükségletek válnak elérhetetlenné vagy sérülnek súlyosan*, majd azt, hogy *miként differenciálódnak ezek a hiányok különböző társadalmi csoportok és*

térségek között. A kiinduló források a következők: a klíma-egészség-összefüggések (WHO, 2023); az éghajlati hatások (IPCC, 2022); a vízbiztonság (UNWPC, 2026); valamint a társadalmi dimenziók és sérülékenységek (EEA, 2024; WORLD BANK GROUP, 2025).

A klímaválság a *társadalmi rendszerekben* „fenyegetés-többszörözőként” működik: a túléléshez szükséges erőforrásoktól a pszichológiai jóllétig újratermeli a hiányokat. A legközvetlenebb hatás az alapellátások beszűkülése: aszályok és a gleccserek olvadása miatt világszerte több mint kétmilliárd ember vízellátása bizonytalan, miközben a tengerszint emelkedése felgyorsítja a part menti édesvízkészletek sótalánítását (UNWPC, 2026).

A *fiziológiai hiányokhoz* szorosan kapcsolódik a *biztonsági szükségletek* sérülése: viharok, áradások és a tengerszint-emelkedés közösségeket tehet hajléktalanná; egyes ENSZ-előrejelzések szerint 2050-re akár 200 millió „klímamenekült” is útra kelhet. Az *egészségügyi biztonságot* a vektorok és kórokozók ártrendeződése (pl. a malária, a dengue-láz északabbra tolódása) és a hőhullámok halálozásnövelő hatása gyengíti (WHO, 2023). A *gazdasági biztonságérzetet* a katasztrófa-károk, a biztosítás drágulása és a biztosíthatatlanság (pl. árvízveszélyes térségekben) ássa alá (WORLD BANK GROUP, 2025).

A *pszichológiai és közösségi szükségletek* körében említhetjük a klímaválság lelki terheit. Az ökoszorongás, a poszttraumás stressz, a kulturális gyász milliókat érintenek. A folyamatok identitásvesztéssel és a közösségi bizalom gyengülésével járhatnak, miközben az erőforrásokért folyó verseny fokozza a társadalmi feszültségeket és konfliktusokat (erről lásd BARABÁS – IRK – KOVÁCS, 2003).

A *társadalmi és térbeli különbségek* körében megemlítendő, hogy a hiányok mértéke és jellege eltérő a különböző társadalmi és demográfiai csoportokban. *Gyermekeknél* (UNICEF, 2021; UNICEF, 2023) a hosszú távú fejlődési és oktatási pályák sérülnek, ők fogékonyabbak a légszennyezésre és fertőzésekre. Az *időseknél* a hőstressz, a keringési problémák és az izoláció jelentik a fő kockázatot.

A *társadalmi rétegződés* mentén is éles a különbség: az alsó rétegeknél a víz-élelem-lakhatás alapminimuma kerül veszélybe; a középrétegnél a kiszámíthatóság és a megélhetés biztonsága rendül meg; míg a felső rétegeknél a vagyon átértékelődése és a pszichológiai stabilitás válik kérdéssé (WORLD BANK GROUP, 2025).

Földrajzilag Afrikában az élelmezés- és fizikai biztonság a legnagyobb hiány (WMO, 2025), míg *Európában* az egészségügyi és infrastrukturális stabilitás jelenti a fő veszélyeztetett területet (EEA, 2024).

A domináns szükséglet-infrastruktúrák – energia, élelmiszer, anyagáramlás, közlekedési rendszerek – alkotják a kibocsátások és az ökológiai terhelés fő csatornáit. A szükségletelméleti megközelítések e folyamatokat korábban társadalmi szinten ragadták meg (MAX-NEEF, 1991). A klímaváltozás azonban rávilágít arra, hogy a szükségletkielégítés jelenlegi módjai nagymértékben „útfüggőek”: például az autó iránti igény sok kontextusban munkaerő-piaci és lakhatási szerkezetek miatt vált „elkerülhetetlenné”, és nem pusztán az egyéni preferenciák következményeként (BRAND-CORREA et al., 2020). A döntő kérdés tehát az, *milyen társadalmi-technikai rendszerekben és elosztási szabályok mellett elégítjük ki a szükségleteket.*

Energia és „tisztességes életszínvonal”

Az energia- és élelmezési rendszerek a klímaváltozás fő forrásai: az ipari állattenyésztés metánkibocsátása és a fosszilis energiahálózatok fenntartása kiemelkedő (FAO, 2024). Ehhez társul a hőmérsékletszabályozás igénye: a felmelegedés növeli a hűtési igényeket, a légkondicionálás pedig visszacsatoló hurkot erősíthet. A *Decent Living Standards* (tisztességes életszínvonal, DLS) megközelítés a tisztességes élet minimális anyagi–energetikai küszöbeit keresi; *Millward-Hopkins és társai* szerint a tisztességes minimum univerzalizálása elvileg összeegyeztethető alacsonyabb energiafelhasználással, ha technológiai váltás és keresletoldali átalakulás együtt történik (MILLWARD-HOPKINS et al., 2020). Ebből az a következtetés vonható le, hogy a többletfogyasztás normalizálása a kártermelés strukturális tényezője.

Fogyasztási rendszerek és gyors csereciklusok

A modern fogyasztás jelentős része a státusz és az újdonság illúziójára épül. A *fast fashion* mintapélda: a látványos divatciklusok gyors elavulást, tömeges hulladéktermelést és kizsákmányolt ellátási láncokat eredményeznek (UNEP, 2023). A szükséglet fogalma itt elmosódik – a vágy válik „szükségletté”, miközben a környezeti és társadalmi költségek láthatatlanná válnak. E torzulás lényege, hogy a növekedés normáját szükségletté minősíti, miközben elrejt a hiány és a vágy határát.

Biztonság mint szükséglet: a klímavédelem paradoxona

A klímaváltozás a biztonságpolitikában is fenyegetésszorozóként jelenik meg: növeli az infrastruktúra sebezhetőségét, az ellátási láncok bizonytalanságát és fokozza a polgári védelmi igényt. A NATO akciótervei már expliciten kezelik az éghajlati kockázatokat, a gyors alkalmazkodás fontosságát hangsúlyozva (NATO, 2021; 2024).

Ugyanakkor a biztonsági szektor dekarbonizáció nélküli újrafegyverkezése szintén növeli a kibocsátást és elszívhatja a klímapolitikai forrásokat (GAYLE, 2025). Itt válik központi fogalomká a *szükséglettolerancia*: a biztonság iránti igény jogos, de nem mentesít a következmények alól. Emissziós fegyelem és átláthatóság nélkül a „biztonság” könnyen a klímakár-termelés igazoló ideológiájává válhat.

Összegzés

A klímaváltozás a szükségletkielégítés minden szintjét érinti – a biológiai minimumoktól a pszichológiai jóllétig. A válság egyben tükröt tart a fogyasztási mintáknak: nemcsak arról szól, hogy *mit* veszítünk el, hanem arról is, *hogyan* éljük meg a „szükséget” egy szűkülő ökológiai térben. A jövő biztonsága így nem pusztán technológiai, hanem erkölcsi és társadalmi kérdés: a szükségletek kielégítése csak akkor maradhat fenntartható, ha a rendszer egésze újraértelmezi, hogy mit tekint valóban „elengedhetetlennek”.

Klímaváltozás és szükséglettolerancia

Jelen fejezet a szükséglettolerancia fogalmát állítja a középpontba, és azt vizsgálja, miként képez ez a fogalom hidat az alapvető emberi szükségletek, az intézményesített fogyasztási normák és a klímaváltozásért való elszámoltathatóság között. A kutatás indokoltsága abban áll, hogy a klímaváltozás nem pusztán természeti jelenség, hanem a társadalmi és gazdasági rendszerekbe ágyazott, strukturálisan előállított kár. A *szükséglettolerancia fogalma* olyan *normatív és intézményi tengely*, amely képes újrendezni a dekarbonizációs célokat, a társadalmi igazságosság követelményeit és a felelősségre vonás lehetőségeit.

A szükséglettolerancia kulcsfogalom

A *szükséglettolerancia* azt a társadalmi képességet jelöli, hogy a magas kibocsátású kényelmi normákból és többletigényekből alapvető szükségletek sérülése nélkül vissza lehessen lépni. Nem aszkézisről van szó, hanem „elegendősségi fordulatról”: olyan intézményi és kulturális átállásról, amely garantálja a tisztességes minimumot, miközben korlátozza a környezeti szempontból túlterhelő többletfogyasztást. A klímaváltozás mérséklése ezért tudatos szükséglettoleranciát igényel, különösen a kiváltságos társadalmi rétegek részéről. Boss szerint a szükségletpolitika központi feladata annak meghatározása, hogy mi az a fogyasztási és kényelmi szint, amely társadalmilag még tolerálható, ugyanakkor már nem lépi át a bolygó biofizikai határait (Boss, 2024).

A *szükséglettolerancia mértéke* drasztikusan eltérő a globális Észak és Dél között, ami a klímaigazságosság egyik alapvető dilemmája. A *magas jövedelmű országokban* a tolerancia elsősorban a luxusfogyasztás, a magánautó-használat és a magas húsfogyasztás visszafogását jelenti; a *fejlődő országoknak* viszont úgy kell lemondaniuk a fosszilis iparosítási pályáról, hogy közben alapvető szükségleteiket (villamosítás, infrastruktúra) is ki kell elégíteniük. E feszültségre két, egymással versengő modell kínál választ: A *decoupling* (szétválasztás) célja a gazdasági növekedés és a környezeti terhelés elválasztása technológiai fejlesztéssel, míg a *degrowth* (nemnövekedés) a gazdasági aktivitás tudatos, tervezett csökkentését szorgalmazza a fogyasztás mérséklése és a környezet védelme érdekében (BHUSHAN, 2024; DOMBI – MÁLOVICS, 2015).

A klímatudomány és a szakpolitikai irodalom hangsúlyozza, hogy a technológiai fejlődés önmagában nem elegendő: a kereslet szerkezete és mértéke meghatározó tényező. Az IPCC AR6 WGIII szerint megfelelő szakpolitikák, infrastruktúra és technológiai feltételek mellett életmódbeli és viselkedési változások 2050-ig jelentős kibocsátáscsökkentést eredményezhetnek (IPCC, 2023a). A keresletoldali fordulat azonban társadalmi konfliktusokkal társul, amelyekben a veszteségek és nyereségek elosztása, valamint a kompenzáció elfogadhatósága válik kulcskérdéssé.

A szükséglettolerancia gyakorlati tartalmát *néhány tipikus „kényelmi csomópont”* jellemzi. Ezek között *elsőként* említhető az „azonnali kényelem” (*immediate convenience*), amelynek elvesztése például a sebesség és a nulla súrlódás normájának mérséklése, ez viszont a szállítási idők tolerálását jelenti az online vásárlásnál (légi szállítás helyett optimalizált útvonalak), illetve a „legújabb modell” hiányának elfogadását, vagyis az elektronikai és háztartási eszközök csereciklusának kitolását eredményezi. A *második* csoportba – különösen a kulináris luxus terén – az étrendi változások sorolhatók. Szakirodalmi konszenzus szerint a növényi alapú étrendre való áttérés a mezőgazdasági kibocsátásokat 2050-ig érdemben mérsékelheti, ami azonban politikai és kulturális kérdést generálhat: vajon mennyiben válik tolerálhatóvá a korábbi „bőség” visszaskálázása (SCARBOROUGH et al., 2023). Ide tartozik a szezonális elfogadása is. *Harmadik* csomópont a „termikus diszkomfort”: a beltéri komfortnormák rugalmasabbá tétele (télen hűvösebb, nyáron melegebb terek), valamint az energiaigényes tevékenységek időzítése a megújuló termelési csúcsokhoz. *Negyedik* terület az individualizált mobilitás: a tömegközlekedés és a kerékpározás „kényelmetlenségének” tolerálása, illetve a repülési kvóták logikájának megváltozása (ritkább szabadidős repülés, üzleti utak kiváltása digitális kapcsolattal).

E példák mögött közös normatív tét áll: *a bolygó korlátaiban belül a cél nem a szegénység, hanem a „jó élet” (azaz a jóllét) meghatározása.* A tisztességes életszínvonal (DLS) fogalmát a szakirodalom ezért a minimum univerzálissá tételével és a luxus visszaskálázásával köti össze: *Millward-Hopkins és társai* szerint magas életminőség lenne elérhető lényegesen kisebb energiafelhasználással, ha a luxus-fogyasztástól való eltávolodás társadalmilag tolerálható (MILLWARD-HOPKINS et al., 2020). Az IPCC AR6 a keresletoldali változások végfelhasználói ágazatokban mért potenciálját is hangsúlyozza (IPCC, 2023b). A „Fánk gazdaság” (*Doughnut Economics*) fenntarthatósági modellje *Kate Raworth* interpretálásában azt állítja, hogy tolerálnunk kell az erőforrás-felhasználás korlátozását úgy, hogy közben senki ne essen egy társadalmi alapszínvonal alá (RAWORTH, 2017). A közelebbi szakpolitikai viták pedig azt jelzik, hogy bizonyos magas kibocsátású választási lehetőségek korlátozása is napirendre kerülhet (GÖSSLING et al., 2026).

A kétféle szemléletmódra példaként az 1. táblázat ad áttekintést.

1. számú táblázat: Igények és a szükséges tolerancia (példák)

<i>Igény</i>	Jelenlegi – nagy kibocsátású – elégedettség	Alacsony kibocsátású tolerancia
Hajlék	Nagy, különálló, légkondicionálóval hűtött házak	Kisebb, nagy sűrűségű, passzív hűtésű ház
Mobilitás	Saját elektromos autó vagy belső égésű motoros autó	Kiváló minőségű tömegközlekedés és „15 perces városok”
Élelmiszer	Magas fehérjetartalmú (marhahús), globalizált étrend	Növényi alapú, helyi és szezonális étrend
Áruk	<i>Fast fashion</i> divat és „eldobható” technológia	Körforgásos gazdaság (javítás, újra-felhasználás, hosszú élettartam)

Forrás: A szerző saját tematizálása, ChatGPT-elemzés alapján

Fogalmi magok, magfogalmak

Az előbbiekből következően az egész tanulmány *néhány, egymással szorosan összekapcsolódó fogalmi mag köré szerveződik.* Ezek nem pusztán gyakran előforduló kifejezések, hanem *magyarázó centrumok*, amelyekhez az empirikus adatok, a normatív érvek, a hálózati ábrák és a kriminológiai következtetések mind visszakapcsolódnak. A módszertan szövegelemző alapú: több mint 80 fogalom szakirodalmi előfordulásainak rendszerezésével és fogalmi hálózatba rendezésével történt a *központi magok* kijelölése.

A mag-elem fogalmait a jelen tanulmány elkészítéséhez igénybe vett kutató-programok és az itt felhasznált szakirodalom keresőszavas elemzésével, a szerző által megadott szempontokat követve mesterséges intelligencia állította elő.

A 2. táblázat vázlatosan azt mutatja meg, hogy az egyes magok a rendszerben milyen fogalmakat kötnek össze.

2. számú táblázat: Fogalmi magok összekötő szerepe (példák)

Fogalmi mag	Mit köt össze?		
I. Alapszükségleti küszöb	morális minimum	↔	klímapolitikai korlát
II. Szükségletpolitika	szükségletek	↔	intézményi döntések
III. Infrastruktúra és anyagi pálya	szükséglet	↔	kibocsátás
IV. Klímahatás és hiány	kibocsátás	↔	sérülékenység
V. Szükséglettolerancia	minimumvédelem	↔	korlátozás
VI. Elosztási igazságosság	terhek	↔	legitimáció
VII. Normák és legitimáció	luxus	↔	normalizáció
VIII. Felelősségi architektúra	okozás	↔	elszámoltathatóság
IX. Biztonsági paradoxon	védelem	↔	többletkár

Forrás: A szerző saját tematizálása, ChatGPT-elemzés alapján

A szükséglettolerancia mint kulcsfogalom összesen kilenc fogalmi maggal áll szoros kapcsolatban, amelyek három fő csoportba sorolhatók: *Core* (mag: elméleti és kriminológiai gerinc), *Bridge* (híd: magyarázó és összekötő csomópontok), *Satellite* (periféria: kontextualizáló és empirikus peremfogalmak). Ezek a fogalmak nem csupán gyakori kifejezések a szakirodalomban, hanem magyarázó centrumok, amelyek a normatív érvelést, az empirikus adatokat és a társadalmi hálózati összefüggéseket is strukturálják.

A 3. táblázat három fő dimenzióra épül és tartalmazza az előző elemzések alapján kikövetkeztetett fogalmi összefüggéseket – beleértve a struktúra-károkozás, állami-vállalati összefonódások, késleltetési rezsimok, tagadás és felelősség-átterhelés mintázatait is.

3. számú táblázat: Fogalmi magok szerepe mag-főcsoportok szerint (példák)

Core (mag)	Bridge (hid)	Satellite (periféria)
Struktúra-károkozás Az alapvető termelési-fogyasztási rendszerek (pl. energia, közlekedés) normál működéséből fakadó, a klímaváltozást előidéző rendszer-szintű ártalom.	Állami-vállalati összefonódások A gazdasági és politikai hatalom összejátszása, amely fenntartja a klímamromboló status quo-t és akadályozza a hatékony klíma-védelmet.	Késleltetési mechanizmusok Szándékos stratégiák (pl. lobbizás, tagadás, félrevezetés) a klímavédelmi intézkedések halogatására.
Klímatagadás A klímaváltozás tényének vagy a tevékenységek ártalmasságának tagadása a felelősség elhárítása és a cselekvés elodázása érdekében.	Normalizálás A környezetkárosító gyakorlatok hétköznapi „normális” jelenségként való beállítása, ami tompítja a társadalmi ellenállást és az erkölcsi felháborodást.	Szükségletkéltetések alakítása A káros (pl. fosszilis) tevékenységek elengedhetetlen szükségletként való feltüntetése, ami legitimálja további fenntartásukat.
Felelősségi architektúra A klímaelszámoltathatóság intézményi kerete és hiányosságai (pl. mérési/jelentési rendszerek), melyek meghatározzák a felelősségre vonás érvényesülését.	Klímabiztonság-paradoxon A klímaváltozás biztonsági fenyegetésként kezelésének ellentmondása: a nemzetbiztonsági megközelítés eltereli a figyelmet a strukturális okokról és felelősökről.	Válságprioritás (felelősségi rés) Krizishelyzetekben a biztonsági szempontok elsőbbsége háttérbe szorítja a klímavédelmet, rámutatva a felelősségre vonás szerkezeti gyengeségeire.
Szükséglettolerancia A fogyasztás szükséges szintre való korlátozásának elve (<i>sufficiency</i>), amely a pazarló többletfogyasztás visszaszorítását célozza az alapvető igények biztosítása mellett.	Politikai és intézményi feltételek Az igazságosság és az alapvető jólét garanciáinak megléte; ezek híján a szükségletalapú korlátozások társadalmi elfogadhatósága nem biztosítható.	Dekarbonizáció társadalmi feltétele A kibocsátások tartós és mélyreható csökkentése csak a fenti igazságossági és intézményi feltételek teljesülése esetén lehetséges.

Forrás: A szerző saját tematizálása, ChatGPT-elemzés alapján

A tolerancia elosztási paradoxona

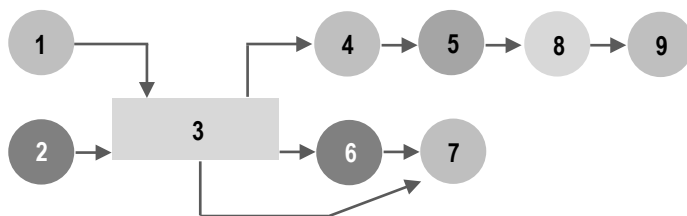
A szükséglettolerancia nem egyenlően oszlik el: az *alacsony* jövedelmű csoportoknál és a globális Délen a klímapolitika minimuma gyakran nem a „csökkentés”, hanem a hozzáférés (tisztá energia, egészségvédelem, lakhatás) biztosítása. Ezzel szemben a *magas* kibocsátású csoportoknál a csökkentés főként a többletfogyasztás rovasára reális. Az Oxfam 2023-as elemzése a kibocsátások extrém koncentrációját emeli ki (KHALFAN et al., 2023), ami azért lényeges, mert a luxusfunkcióhoz kötődő kibocsátás a kár előidézését nagyobb mértékben köti tudatos döntésekhez és intézményi normákhoz, mintsem az elkerülhetetlen szükségállapotok kategóriájába sorolná.

A tolerancia intézményi feltételei

A szükséglettolerancia nem pusztán egyéni önkorlátozás. Ha a mobilitási rendszer autóhasználatra kényszerít, akkor az „autó iránti szükségletet” infrastruktúra- és közpolitikai változtatások mérsékelhetik, nem pedig morális felszólítások. Boss szerint az igények meghatározása és a kívánságoknak megfelelő kielégítése politikai teret igényel: legitimitást, intézményi kapacitást és konfliktuskezelést (Boss, 2024). Ebből két következtetés adódik: egyrészt a korlátozások elfogadása a kompenzációtól, méltányosságtól és átláthatóságtól függ; másrészt a tolerancia hiánya szabálykijátszást, illegális piacokat vagy a radikalizációt erősítheti. Ez utóbbi olyan deviancia- és konfliktusmintákat generálhat, amelyek a *rendészeti és büntetőpolitikai rendszert is új kihívások elé állítják*. A szükséglettolerancia ezért egyszerre normatív cél és kormányzási feladat: a *társadalmi rend hosszú távú fenntarthatóságának egyik új alapfeltétele*.

Az alábbi ábra a tanulmány logikai összefüggésrendszerét mutatja be: a számokkal jelölt csomópontok az emberi szükségletektől (balra) a társadalmi szükséglettolerancia és kriminológiai elszámoltathatóság (jobbra) felé vezető utat jelölik ki.

Ábra: A szükséglettolerancia legfontosabb rendszerlemeinek hálózata

1. Funkcionális (alapvető) szükségletek
2. Luxus- vagy többlétszükségletek
3. Termelési és infrastrukturális rendszer (szükségletkielégítés intézményei)
4. ÜHG-kibocsátások (üvegházhatású gázok emissziója)
5. Klímaváltozás hatásai (szélsőséges időjárás stb.)
6. Szükséglet-hiányok és bizonytalanságok (víz-, élelmiszer-, egészségbiztonság)
7. Igazságossági egyenlőtlenségek (kockázatok eloszlása a társadalomban)
8. Szükséglettolerancia elve (az igények korlátozása egy elégséges szintre)
9. Felelősségre vonás és elszámoltathatóság (jogi és társadalmi).

Forrás: A szerző saját szerkesztése, ChatGPT-elemzés alapján

E hálózati modell azt demonstrálja, hogy a szükséglet nem csupán objektív realitás, hanem társadalmilag és intézményileg meghatározott konstrukció. Az infra-

struktúrák, fogyasztási normák és politikai döntések együttesen határozzák meg, mi számít legitim szükségletnek és hol húzható meg az „elégéses” szint határa.

A szükséglettolerancia fogalma e logikai keretben három szinten válik kulcsfontosságúvá:

- 1) a kibocsátásokat fenntartó luxusnormák visszafogásában,
- 2) az alapvető szükségletek védelmében,
- 3) a társadalmi elfogadhatóság és igazságosság fenntartásában.

A klímaváltozás és a szükséglettolerancia összefüggéseit bemutató fejezet érvelése szerint a klímaváltozás kezeléséhez szükséges társadalmi átmenet csak akkor lesz stabil és legitim, ha a szükséglettolerancia mint kormányzási elv intézményesül.

Összegzés

A szükséglettolerancia értelmezése szerint a *fogyasztás korlátozása nem erkölcsi aszkézis, hanem politikailag strukturált társadalmi kapacitás*, amely a többletfogyasztás visszafogását úgy teszi lehetővé, hogy közben nem sérül az alapvető szükségletek kielégítése. Ez az elv az igazságosság, az elszámoltathatóság és a társadalmi stabilitás metszéspontján helyezkedik el. A *szükséglettolerancia a kriminológiai gondolkodás új tengelyeként* értelmezhető, amely strukturális ártalmak és felelősségi rések feltárására alkalmas. Ez nem pusztán környezeti vagy gazdaságpolitikai kérdés, hanem jogi és morális kihívás is, amely a társadalmi igazságosságot, a szabályozás hatékonyságát és a legitimáció feltételeit egyaránt érinti.

Következményfelelősség

A klímaválság következményfelelősségi problémája abban áll, hogy az okozott károk diffúzak, térben és időben szétterülők, és több szereplő egymásra ható cselekvéseiből állnak össze, miközben előre láthatók, mérhetők és részben elkerülhetők. A *klasszikus büntetőjogi felelősségi kategóriák* – így a szándékosság vagy a közvetlen okozati kapcsolat – sok esetben nehezen alkalmazhatók. A *kriminológia* azonban *tágabb fogalmi készlettel dolgozik*, amely magában foglalja a strukturális károkat, az állami–vállalati összefonódásokat, a késleltetési és tagadási mechanizmusokat, valamint az áldozatiság és sérülékenységek elemzését. Ebben a tágabb keretben a *klímakár nem elszigetelt eseményként, hanem előre láthatóan újratermelt társadalmi folyamatként jelenik meg*, amelyhez eltérő mértékben és eltérő kontrollal kapcsolódnak a különböző szereplők.

Okozatiság, előreláthatóság, hozzájárulás

A következményfelelősség *minimális feltétele*, hogy az érintett szereplő hozzájárult a károkozó folyamatokhoz, az ártalmak előre láthatók, a kockázatok és következmények részben mérhetőek és kalkulálhatóak voltak, így a „késleltetett” vagy „halogatott” döntések felelősségi súlya megnő.

A felelősség azonban arányosítás nélkül igazságtalan. Nem esik azonos megítélés alá az alapvető szükségletek kielégítéséhez kapcsolódó kibocsátás és a luxusnormák fenntartásából fakadó emisszió. Ennek megfelelően a következményfelelősséget legalább *három dimenzió* mentén szükséges differenciálni: *egyrészt* a kibocsátási hozzájárulás mértéke és szerkezete szerint; *másrészt* a képességek és alternatívák megléte szerint, vagyis hogy az adott szereplő képes lett volna-e normarendszert váltani; *harmadrészt* pedig a haszonélvezet és a döntési kontroll foka szerint, azaz hogy ki profitált a kártermelő rend működéséből. E hármas differenciálás azért kulcsfontosságú, mert a klímaválságban a „kár” és a „haszon” viszonya gyakran szétválik: nem szükségképpen azok realizálták a legnagyobb hasznot, akik a legsúlyosabb következményeket viselik.

Szereplők és felelősségi szintek

Az *egyéni felelősség* erősen jövedelemfüggő. Az Oxfam adatai szerint a leggazdagabb 1 százalék kibocsátása tizenötszöröse a legszegényebb 50 százalékának, ami a luxuskibocsátásról való lemondást teszi a normatív mércévé (ALESTIG et al., 2024). A mindennapi cselekvések felelőssége valós, de nem homogén: a választási szabadságot az infrastruktúra és a jövedelmi helyzet jelentősen korlátozza, ezért az egyéni felelősség *csak a valós alternatívák terében értelmezhető*. Ugyanakkor ott, ahol a fogyasztás kifejezetten luxusfunkciót tölt be – például extrém gyakori repülés vagy túlméretezett energiahasználat esetén –, a következményfelelősség normatív súlya megnő. Ide tartozik a *politikai felelősség* is, az, hogy az állampolgár milyen szabályozási rezsimeket támogat vagy legitimál, és ezzel milyen mértékben járul hozzá a kártermelő normalitások fenntartásához.

A *vállalati felelősség* mértéke ezzel párhuzamosan kiemelkedő: száz vállalat felelős az ipari kibocsátások mintegy 71 százalékáért (GRIFFIN, 2017). A zöldkriminológia ezt a jelenséget gyakran állami–vállalati bűnözésként értelmezi, különösen a dezinformációs és szabályozásgyengítő lobbitevékenységek miatt. A kínálati oldal nem csupán kielégíti, hanem marketinggel, tervezett elavulással és tömegtermeléssel aktívan alakítja is az igényeket. Ennek következtében a vállalati felelősség nem szűkíthető a közvetlen termelési kibocsátásokra, hanem kiterjed a termékek teljes életciklusára és a beszállítói hálózatokra is. A *fast*

fashion és a tömeges hulladéktermelés példája itt nem pusztán környezeti probléma, hanem a profitorientált keresletteremtés és a társadalmi-ökológiai költségek externalizációja közötti strukturális kapcsolat illusztrációja (UNEP, 2023).

Az állam felelőssége kettős. Egyrészt olyan infrastruktúrát és szabályozási környezetet kell kialakítania, amelyben az alacsony kibocsátású életvitel reális alternatívává válik; másrészt elosztási és kompenzációs rendszerekkel köteles kezelni a szükséglettolerancia társadalmi költségeit. A biztonságpolitika területén a klíma lényegi szerepe csak akkor tekinthető koherensnek, ha az emissziós fegyelem, valamint az átlátható mérés és az erről történő jelentéstétel is a védelmi tervezés részévé válik. A NATO dokumentumai a klímakockázatok beágyazását sürgetik; normatív ellenpontként azonban megjelenik az az elvárás, hogy a védelmi szektor kibocsátási terheit mérhetővé és csökkenthetővé kell tenni, ellenkező esetben a „fenyegetéssokszorozó” narratíva legitimációs aszimmetriát termel (NATO, 2021). A NATO 2024-es jelentése külön is hangsúlyozza, hogy a katonai újrafegyverkezés emissziós adatait transzparens módon kell kezelni (NATO, 2024).

A felelősség típusáról és mértékéről a 4. táblázat ad vázlatos áttekintést, amely a szereplőket nem „egyenlő bűnösség”, hanem eltérő fókuszú és eltérő súlyú felelősségi logikák szerint rendezi.

4. számú táblázat: A felelősség típusa és mértéke a résztvevők felelősségi szintje szerint (példák)

Résztvevő	Felelősség típusa	Mértéke/Fókusz
Egyén (gazdag)	Fogyasztói döntések	Magas (életmódbeli változás szükséges)
Egyén (szegény)	Túlélés	Alacsony (a fejlődéshez való jog elsődleges)
Vállalatok	Innováció és termelés	Kritikus (technológiai váltás és lobbizás leállítása)
Állam	Szabályozás és adózás	Alapvető (rendszerszintű ösztönzők megteremtése)

Forrás: A szerző saját tematizálása, ChatGPT-elemzés alapján

A fenti áttekintés mögött több, egymást kiegészítő forrás- és érvelési irányzat áll. Griffin (2017) a legnagyobb kibocsátó vállalatokat tekinti ilyeneknek, ezzel empirikus alapot adva a vállalati felelősség koncentrációjának állításához. Az Oxfam 2020-as anyaga a felelősség arányosításának igazságossági logikáját erősítve a fogyasztási alapú kibocsátások jövedelmi koncentrációját tárja fel (GORE, 2020). Hertwich és Peters (2009) kutatása azt mutatja, hogy a globális kibocsátások jelentős része a háztartási szükségletek kielégítéséhez fűződik, ami alapot ad a szükséglet-kibocsátással kapcsolatos kriminológiai és etikai értelmezéséhez. Shue (2014) tanulmánya a történelmi felelősség és a megélhetési kibocsátások védelmét hang-

súlyozza a luxuskibocsátásokkal szemben, ami közvetlenül összekapcsolja a szükségletek és felelősségek differenciálódásának normatív aspektusait. Az IPCC 2023-as összeállítása kiemeli, hogy a méltányos klímavédelemhez elengedhetetlen a felelősség megosztása a kibocsátási szintek és a gazdasági képességek alapján (IPCC, 2023b).

A felelősség tétje: késleltetés és strukturális károk

A klímaválságban a legsúlyosabb társadalmi károk gyakran nem egyetlen cselekedetből, hanem a *halogatás rendszeréből* fakadnak. Ilyen helyzet áll elő, amikor állami, vállalati vagy politikai szereplők a rendelkezésre álló tudás ellenére fenntartják a kártermelő tevékenységeket, elodázzák a szabályozást, vagy a szükséglet-diskurzust saját érdekeik szerint keretezik. Boss „szükségletpolitikáról” szóló elemzése ezen a ponton közvetlenül kapcsolódik politikai felelősséghez, amikor így ír: ha a szükségletek meghatározása és rangsorolása politikai aktus, akkor a hibás rangsor – például a többletfogyasztás „szükségletként” való kezelése – a kártermelés egyik elsődleges motorjává válik (Boss, 2024).

A következményfelelősség ezért nem redukálható pusztán bűnbakkeresésre. Sokkal inkább egy *olyan felelősségi architektúrára van szükség*, amely – különösen a sérülékeny csoportok esetében – egyszerre védi az alapvető szükségletek kielégítését, korlátozza a luxus- és többletkibocsátást, intézményesen biztosítja a szabályozás, az infrastruktúra és a kompenzáció révén az elégséges változás feltételeit és elszámoltathatóvá teszi a késleltetési mechanizmusokat.

Összegzés

A tanulmány az éghajlati károkat nem külső sokként, hanem a normalizált intézményi gyakorlatok strukturálisan előidézett eredményének tekinti. Egyik legáltalánosabb tapasztalat, hogy a klímaválság értelmezésében a „szükséglet” nem pusztán leíró kategória, hanem kormányzási és morális rendezőelv. Meghatározza, mit tekintünk nem feláldozhatónak, és feltárja azokat az intézményi rendszereket, amelyekben a társadalom újratermeli saját fenntarthatósági dilemmáit. A szükségletalapú megközelítés ereje abban áll, hogy összekapcsolja a küszöb-igazságosságot (mit kell univerzálisan biztosítani) a rendszer-igazságossággal (milyen infrastruktúrák és szabályok mellett biztosítjuk), és így a klímapolitikát a társadalmi rend alapfeltételei felől értelmezi újra.

Ez a perspektíva egyúttal rávilágít a klímaválság központi paradoxonára: a szükségletek kielégítésének domináns módjai – energia-, élelmezési, mobilitási, fogyasztási és biztonsági rendszerek – nemcsak a jólét fenntartásának eszközei,

hanem a kártermelés fő csatornáit is. *A szükségletek tehát nem erkölcsi követelések, hanem a nagy károkat okozó infrastruktúrákat stabilizáló legitimáló eszközök.* A klímaválság így nem külső sokk, hanem részben a modern társadalmak működésmódjából következő, előre látható melléktermék. Következésképp a klímapolitika nem kezelhető szűken vett környezetpolitikaként: elosztási, infrastruktúra- és biztonságpolitikai kérdés, vagyis a társadalmi szerződés gyakorlati újraindítása.

A tanulmány másik alapvető tanulsága a szükségletnyelv ambivalenciája. Erkölcsi sürgőssége fontos mobilizáló erő, ugyanakkor legitimációs eszközzé is válhat. Amikor a gazdasági növekedés, a többletfogyasztás vagy az emisszió-intenzív biztonsági gyakorlatok „szükségletként” jelennek meg, a normatív vita technikai szükségszerűséggé alakul és a strukturális károkozás láthatatlanná válik. A szükségletek specifikálása és rangsorolása ezért mindig politikai aktus; e felismerés nélkül a szükségletalapú igazságosság könnyen a kártermelő normalizációk önigazolása lesz.

E ponton válik kulcsfogalomká a szükséglettolerancia mint társadalmi képesség. A dekarbonizáció sikere nem elsősorban értékdeklarációkon múlik, hanem azon, hogy *a társadalom képes-e intézményesen kezelni a visszalépés költségeit és konfliktusait.* A szükséglettolerancia nem egyéni önmegtartóztatás, hanem kormányzási teljesítmény: mércéje az, hogy a tisztességes minimum sértetlen marad-e, miközben a többlet és luxus fokozatosan korlátozhatóvá válik. Ez a keresletoldali fordulat kibocsátáscsökkentési potenciállal bír, ezért nem kiegészítő, hanem rendszerszintű elem, amelynek legitimitása a kompenzáció, a méltányosság, az átláthatóság és az alternatívák biztosításán múlik.

További általános tapasztalat a szükséglettolerancia elosztási paradoxona. A klímaválság költségei nem egyenlően oszlanak meg: az alacsony jövedelmű csoportoknál gyakran nem a „csökkentés”, hanem a hozzáférés a tét, míg a magas kibocsátású rétegeknél a csökkentés döntően a többletfogyasztás rovására lenne megvalósítható. Ez nemcsak igazságossági, hanem legitimációs kérdés is: ha a korlátozások a minimumot sértik, miközben a luxust érintetlenül hagyják, a dekarbonizáció politikailag fenntarthatatlanná válik. *A késedelem pedig nem politikai kudarcként, hanem bűnözést előidéző mechanizmusként fogalmazódik meg.*

Végző tanulság, hogy a klímaválság kezelése a szükségletek hierarchiájának újragondolását követeli meg. *Amíg a gazdasági növekedés és a korlátlan fegyverkezés abszolút szükségletként jelenik meg, a klímavédelmi célok szükségszerűen másodlagosak maradnak.* A fenntarthatóság záloga a tudatos szükséglettolerancia intézményesítése, amely a globális Észak fogyasztásának csökkentését és a védelmi szektor dekarbonizációját egyaránt megköveteli.

A bűnügyi tudományok számára különösen releváns a felelősség újrendeződése. A klímaválságban a kár diffúz, kumulatív és késleltetett, ezért a klasszikus büntetőjogi kategóriák gyakran elégtelenek. A *kriminológia feladata* ebben a folyamatban a strukturális igazságtalanságok feltárása mellett a felelősség jogi-etikai kereteinek kiterjesztése, különösen a késleltetési mechanizmusok elszámoltathatósága és a sérülékeny csoportok védelme érdekében.

Felhasznált irodalom

- ALESTIG, M. – DABI, N. – JEURKAR, A. – MAITLAND, A. et al. (2024): *Carbon Inequality Kills: Why curbing the excessive emissions of an elite few can create a sustainable planet for all*. Oxfam International. <https://doi.org/10.21201/2024.000039>
- BARABÁS A. T. – IRK F. – KOVÁCS R. (2003): *InSec, Insecurities in European Cities*. Budapest: European Commission.
- BHUSHAN, R. (2024): Decoupling vs. Degrowth: Navigating sustainable futures. *Sustainability Unlocked*, 2 February 2024. <https://sustainabilityunlocked.com/discover/insights/-Decoupling-or-Degrowth-Navigating-sustainable-futures>
- BOSS, G. (2024): Needs, Politics, and the Climate Crisis. *Ethics, Policy & Environment*, 29(1), 20–36. <https://doi.org/10.1080/21550085.2024.2413834>
- BRAND-CORREA, L. I. – STEINBERGER, J. K. (2017): A framework for decoupling human need satisfaction from energy use. *Ecological Economics*, 141, 43–52. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2017.05.019>
- BRAND-CORREA, L. I. – MATTIOLI, G. L. – WILLIAM, F. – STEINBERGER, J. K. (2020): Understanding (and tackling) need satisfier escalation. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 16(1), 309–325. <https://doi.org/10.1080/15487733.2020.1816026>
- DEAN, H. (2020): *Understanding Human Needs*. 2nd ed. Bristol: Policy Press. <https://doi.org/10.1111/spol.12827>
- DOMBI J. – MÁLOVICS Gy. (2015): A növekedésen túl – egy új irányzat hozzájárulása a fenntarthatósági vitához. *Közgazdasági Szemle*, 42(2), 200–221. https://real.mtak.hu/-21302/1/04_DombiMalovics_u_170743.308539.pdf
- DOYAL, L. – I. GOUGH, I. (1991): *A Theory of Human Need*. London: Bloomsbury Academic. <https://doi.org/10.1007/978-1-349-21500-3>
- EEA (2024): *European climate risk assessment. Executive summary*. Luxembourg: European Environment Agency, Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2800/204249>
- FAO (2024): Gas emissions from agrifood systems. In: *World Food and Agriculture – Statistical Yearbook 2024*. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations. <https://doi.org/10.4060/cd2971en>

- GAYLE, D. (2025): NATO rearmament risks undermining climate goals. *The Guardian*, 29 May. <https://www.theguardian.com/environment/2025/may/29/nato-military-spending-could-increase-emissions-study-finds>
- GORE, T. (2020): Confronting carbon inequality. *Oxfam International*, 21 September. <https://www.oxfam.org/en/research/confronting-carbon-inequality>
- GOUGH, I. (2017): *Heat, Greed and Human Need: Climate Change, Capitalism and Sustainable Wellbeing*. Cheltenham: Edward Elgar.
- GÖSSLING, St. – KLÖWER, M. – LEITÃO, J. C. et al. (2026): Large carbon dioxide emissions avoidance potential in improved commercial air transport efficiency. *Communication Earth & Environment*, 7:13. <https://doi.org/10.1038/s43247-025-03069-4>
- GRIFFIN, P. (2017): *The Carbon Majors Database: CDP Carbon Majors Report*. Carbon Disclosure Project. <https://climateaccountability.org/pdf/CarbonMajorsRpt2017%20Jul17.pdf>
- HERTWICH, E. G. – PETERS, G. P. (2009): Carbon footprint of nations: A global, trade-linked analysis. *Environmental Science & Technology*, 43(16), 6414–6420. <https://doi.org/10.1021/es803496a>
- IPCC (2022): *AR6 Working Group II: Impacts, adaptation and vulnerability*. Intergovernmental Panel on Climate Change, <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/>
- IPCC (2023a): *AR6 Working Group III: Mitigation of climate change*. Intergovernmental Panel on Climate Change, <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg3/>
- IPCC (2023b): *AR6 Summary for Policymakers*. Intergovernmental Panel on Climate Change, <https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/>
- IRK F. (2026): Klímaválság – megosztott felelősség. Morális és jogi dilemmák a klímabűnök számonkérhetőségéről. *Jogtudományi Közlöny*, 81(6), 245–251. <https://doi.org/10.59851/jk.81.06.1>
- KHALFAN, A. – NILSSON LEWIS, A. – AGUILAR, C. – LAWSON, M. et al. (2023): *Climate equality: A planet for the 99%*. Oxfam International. <http://dx.doi.org/10.21201/2023.000001>
- MAX-NEEF, M. A. (1991): *Human scale development: Conception, application and further reflections*. New York–London: Apex Press.
- MEYER, L. – PÖLZLER, Th. (2022): Basic needs and sufficiency: The foundations of intergenerational justice. In: GARDINER, S. (ed.): *The Oxford Handbook of Intergenerational Ethics*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/978019088-1931.013.23>
- MILLWARD-HOPKINS, J. – STEINBERGER, J. K. – RAO, N. D. – OSWALD, Y. (2020): Providing decent living with minimum energy use. *Global Environmental Change*, 65:102168. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2020.102168>
- NATO (2021): *Climate change and security action plan*. NATO Headquarters. <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2021/06-14/nato-climate-change-and-security-action-plan>

- NATO (2024): *Climate change and security impact assessment*. NATO Headquarters. <https://www.nato.int/en/news-and-events/articles/news/2024/07/09/nato-releases-2024-climate-change-and-security-impact-assessment-report>
- NUSSBAUM, M. C. (2000): *Women and human development: The capabilities approach*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511841286>
- O'NEILL, J. (2011): The overshadowing of needs. In: RAUSCHMAYER, F. – OMANN, I. – FRÜHMANN, J. (eds.): *Sustainable Development: Capabilities, Needs, and Well-being*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203839744>
- RAWORTH, K. (2017): *Doughnut economics: Seven ways to think like a 21st-century economist*. Vermont, USA: Chelsea Green Publishing
- SCARBOROUGH, P. – CLARK, M. – COBIAC, L. – PAPIER, K. et al. (2023): Vegans, vegetarians, fish-eaters and meat-eaters in the UK show discrepant environmental impacts. *Nature Food*, 4, 565–574. <https://doi.org/10.1038/s43016-023-00795-w>
- SHUE, H. (2014): *Climate Justice: Vulnerability and Protection*. Oxford: Oxford University Press.
- UNEP (2023): Sustainability and circularity in the textile value chain – A global roadmap. *United Nations Environment Programme*, 2 March. <https://www.unep.org/resources/publication/sustainability-and-circularity-textile-value-chain-global-roadmap>
- UNICEF (2021): *The climate crisis is a child rights crisis: Introducing the Children's Climate Risk Index*. New York: United Nations Children's Fund (UNICEF). <https://www.unicef.org/media/105376/file/UNICEF-climate-crisis-child-rights-crisis.pdf>
- UNICEF (2023): *The climate-changed child. A Children's Climate Risk Index supplement*. New York: United Nations Children's Fund (UNICEF). <https://www.unicef.org/media/-147931/file/The%20climate-changed%20child%20-%20Report%20in%20English.pdf>
- UNWPC (2026): United Nations Water Conference preparatory meeting. *UN Water*, 22 January. <https://www.unwater.org/news/2026-united-nations-water-conference-preparatory-meeting-0>
- WHO (2023): Climate change. *World Health Organization*, 12 October. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/climate-change-and-health>
- WMO (2025): State of the Climate in Africa. *World Meteorological Organisation*, <https://wmo.int/publication-series/state-of-climate-africa>
- WORLD BANK GROUP (2025): Social Dimensions of Climate Change. *Worldbank.org*, 7 October. <https://www.worldbank.org/en/topic/social-dimensions-of-climate-change>